

Modern politikai ideológiák

(Pétervári Zsolt előadásainak szerkesztett változata)

1. Definíció, funkció és tradíció

- Az ideológia *fogalma*: közérthető módon megfogalmazott, koherens világmagyarázó értelmezési keret. A tömegtársadalom politikai viszonyainak terméke. A világfolyamatok redukált, leegyszerűsítő magyarázata.
- *Funkciója*: a modernkor kapitalizmusa (a nagyipar, gyáripar dominanciája révén) kitermelte a bér munkás tömeget és inverzeként a széles réteget adó vállalkozói vagy hivatalnoki középosztályt. Minden nagyszámú társadalmi osztály igényelte az érdekei és értékei megjelenítését a politikai és kommunikációs térben. Ennek elengedhetetlen feltétele volt az eszmék, politikai filozófiai áramlatok „fogyaszthatóvá tétele”. Az ideológia a tömeg politikai megjelenésével egyidős.
- *Tradíciója, eredete*: szakmai vita a kezdetek kijelölése vonatkozásában (visszavezethető-e a konzervativizmus az Arisztotelész-i filozófiáig vagy a római patricius-politizálásig, a szocializmus a Spartacus-i rabszolgamozgalomig vagy a késő-középkori huszitákig)? - Preideológiák

2. Sorrendisége és válfajai

- minden ideológia modern kori jelenség, a modernitás terméke a centrumrégiókban
- ebből adódik, hogy minden gazdasági-társadalmi modernizációs hullám kitermelte a maga ideológiáját, azaz az ideológia fogalmának bemutatásakor a legfontosabb az egyes ideológiák időbelisége
(egymás közti kapcsolódás –interakciós jelleg, védelmi, megelőző funkció-prevenció, egymásra épülés-architekturális jelleg)
- tekintettel arra, hogy mindig a legtöbb (intellektuális, anyagi, kapcsolati és infrastrukturális) tőke felett diszponáló rétegek képesek megszervezni érdekeiket, elsőként a vállalkozó polgárság **liberalizmusa**, szabadelvűsége születik meg (ami néhol szociál-radikalizmussal vegyül a kispolgárság vonatkozásában); preventív

Társadalomtudományi elemző – PDSU minor program
Nemzeti kultúra és identitás
JEGYZET

- jelleggel szerveződik, hogy a klérus-dinasztia-földbirtok hármásának konfliktusvállalási hajlandóságát minimalizálja (18. sz. vége)
- ennek társadalom-átalakító (néhol egyenesen felforgató – pl: Franciaország 1789) hatásainak reakciójaként születik meg Edmund Burke Gondolatok a francia forradalomról c. könyvének megjelenésétől datálhatóan a **konzervativizmus**, hagyományelvűség (amit éppen ezért reakció névvel illetnek a 19. sz legelején történő megjelenésétől kezdve)
 - majd az erőforrások terén legkevésbé versenyképes munkásság szervezi meg magát a nagy számok törvénye szerint működve a **szocializmus** ideológiája által (a 19. század középső harmadában), ami kettéválk szocdem és komm. ágra az 1. világháború alatt (internacionalista vagy nacionalista stratégiák mentén – jó e a proletariátusnak, ha győz a hazája?)
 - ez követően a három nagy ideológia-család egymásra hatva, illetve társadalmi talapzatuk átalakulása folytán kitermelik a 19-20. század fordulóján, a 20. sz. középső harmadában, majd '68-ban és éppen napjainkban az újabb és újabb (poszt)modernizációs hullámokhoz igazodva az egyes elemeiket vegyítő újabb izmusokat és részideológiákat:
 - o demokratikus válfajok: **keresztény-konzervativizmus**
(= keresztény-dem); **keresztény szociális** eszmekör
 - o totalitárius ideológiák: anarchizmus, nemzeti szocializmus
 - o részideológiák: **euro-kommunizmus**; posztindusztriális részideológiaként a '68-as diákmozgalomból és az atomellenes mozgalmakból a '80-as évektől kinövő, ideológia tagadó ideológiaként az **alternatív/zöld irányzat** (nem építettek fel akkora kidolgozottsági szintű, az élet minden területre kiterjedő ideológiát, mint a többi; illetve átfedése van számos izmussal pl: anarchizmus, liberalizmus, de kifejlődhet idővel belőlük egy koherens...) – egytémájúság (pl. esetünkben környezetvédelem, fenntarthatóság)
 - napjaink meghökkentésre, normaszegésre építő **kalózpártjai** (infokommunikációs szektor szabadsága)
 - napjaink nemzeti és szociális radikalizmus (Skót Nemzeti Párt, 21. századi mikronacionalizmusok pl: Lombard Liga) – kilép a bal-jobb

Társadalomtudományi elemző – PDSU minor program
Nemzeti kultúra és identitás
JEGYZET

koordinátarendszerekből, a szocdem felszámolói = **patrióta globálkritika** (nincs rá terminológia)

3. Alkotóelemeik

Időrendben haladva (a három ideológiacsaládra fókuszáltn)

- Szabadelvűség

- Vállalkozói szabadság (konz-lib.)
- Személyes és kollektív szabadságjogok, esélyegyenlőség (szoclib.)
- Nacionalizmus (főként térségünkben), a külpiaci-kereskedelmi és ipari orientáció
- Éles antiklerikalizmus
- Kapitalizmus mindenhatósága, gyenge állam
- Ancien regime felszámolása (rendi előjogok – fő és köznemesség, klérus, dinasztikiák, manufaktúrák)
- Parlamentarizmus kormányformája, alkotmányosság, hatalmi ágak elkülönülése és egyenrangúsága, állam és egyház szétválasztása (kivéve Nagy-Britaniát)
- individualizmus

- Hagyományelvűség

- Eredetileg nacionalista konz., internacionalista
- Agrárius jellegüként jött létre, protekcionista
- A régi rend viszonyainak konzerválása, fontolva haladó
- A társ. Tartópillérei: vallás, család, hagyomány (republikánus szlogen: Isten, Haza, Család) – kollektivista elem
- Antiszolidáris, az egyén felelősségét, kezdeményezőkéességét hangsúlyozza – individualista elem
- Később nacionalista és urbanizációs hatás (19.sz vége), majd a 20. sz. végén angolszász hatásra: liberalizálódik és popularizálódik (Thatcher, Reagan, globkrit.-(de)gaulle-ista Chirac után Sarkozy, az etatista Cohl után Merkel)
 - Ma: konz-lib, vagy neokon (Hayek, Oakeshott).

- szocializmus/szocdem., harmadik út

Társadalomtudományi elemző – PDSU minor program
Nemzeti kultúra és identitás
JEGYZET

- egyenlősítő eszmerendszer (Marx, Engels, Owen), a legdirektebb osztályelmélet
- kult. internacionalista, gazd. protekcionista, kollektivista
- etatista
- a kommunista és a szocdem ág a bajor tanácsköztársaság bukásakor (ahol szocdemek is részt vesznek a leverésében) elkülönül
- 1. vh utáni (pl. a német Stresemann), de különösen a 2. vh utáni időszakban demokrata és patrióta irányt vesz... (Bruno Kreisky, Willy Brandt, Helmut Schmitt)
- angolszász individualista hatásra a harmadik út: szoclib + patriot. (Clinton, Blair, Schröder, Jospin), globalista

„Szinkretista” ideológiák:

- **populizmus** – egzisztenciáját vesztő, vagy attól tartó alsó-közép
- **anarchizmus** – egyetemi ifjúság, művészvilág, Keleten katonatiszti köznemesség; minden szervező egység szükségességét tagadja, legfeljebb a civil kommunában hisz
- **keresztény-konzervativizmus:** keresztény etika, vallás kult-politikai képv.
- **keresztény-szocializmus:** Jézus-i társ példa szociális normaképző erejére fókuszál, szövetkezés gondolata (Bajoro., Ausztria, Mo.)
- **nemzeti szocializmus:** fajelmélet, fiatalságkultusz, totális állam (reakciós kult + szociális társpol és etatista gazdpol pl. ma Kína)
- **alternatív/zöld irányzat:** fenntarthatóság, materiális-fókuszú elvek tagadása, fiatalságkultusz
- **patrióta globálkritika:** sikeresen túllép a bal-jobb dichotómián (a zöldeknek nem sikerült), regionalizmus, föderalizmus, szociális etatizmus és vállalkozói szabadság elegye, nemzetközileg szerveződik
- **„kalóz” irányzat:** 21. sz.-i szabadságelemek (35 év alatt No-ban erősebb már a CDU-nál is + Benelux térség, ausztria – nemzetközileg szerveződik)

4. Magyar vonatkozások: ideológiatörténet, politikatörténet, főbb intézményi és személyi megjelenítők (II. előadás)

- Agrárius-konz és merkantilista lib. (habár Kossuth Védegyletet szervez)

Társadalomtudományi elemző – PDSU minor program
Nemzeti kultúra és identitás
JEGYZET

- Széchenyi konzervativizmusa, Kossuth radikális liberalizmusa, Eötvös Károly centrizmusa
- Deák Ferenc és a nemzeti liberalizmus (akkoriban a legkorszerűbb modellt adaptálják)
- Népi-urbánus vita (megkésettésgből eredően élön feudalisztikus csökevények)
- Jászi Oszkár és a polgári radikalizmus
- Keresztényszociális mozgalmak (Hangya Szövetkezet, klérus szerepe)
- Élő centrista tradíció: Rassay Károly vidéki nagyvárosi és budai konz-lib irányzata (nemzeti szabadelvűek), gazdafókuszú FKgP
- Vázsonyi Vilmos és a nagyvárosi szociál-liberalizmus
- Népiség (kétirányú totalitárius leágazásokkal)
- Az első konz néppártiság hazánkban (FKgP)
- Barankovics (Néppárt) – megint a legkorszerűbb (gaulleista francia, Adenauer-i német, olasz) modell adaptációja

Feldolgozandó irodalom:

Kiss Viktor:

*Hat tézis az ideológiáról
A technológiák rendszere*

Gyurgyák János:

*A magyar konzervatív hagyomány
A magyar szabadelvűek hagyatéka
A magyar népi mozgalomról
Minerva baglya - Esszé egy új magyar nemzetfogalomról*

Csizmadia Ervin:

Blairizmus = orbánizmus? Nem.

Körösényi András:

A bal és a jobb védelmében

Pétervári Zsolt:

*Érdekkijárárs és díszletpolitika
Permanens államreform
Az ellenállás joga*